

УДК:616.89-008

Медико-психологічний супровід студентів-інвалідів.

Лобунець А.Ю.

Проблема здоров'я студентів в останні роки привертає увагу вчених, лікарів і педагогів, що обумовлено високою їх захворюваністю і широким розповсюдженням факторів, що впливають на формування здоров'я студентів. Стаття присвячена проблемі надання медико-психологічної допомоги студентам – інвалідам, розробці алгоритмізованого мультидисциплінарного підходу супроводу даного контингенту студентської молоді. Розкриті особистісні особливості, психоемоційний стан студентів – інвалідів. В дослідженні приймали участь 520 студентів, з яких 120 студентів-інвалідів, які склали основну групу дослідження. В статті проведений аналіз психічного стану студентів-інвалідів, їх особистісний та психоемоційний стан.

Ключові слова: студенти-інваліди, медико-психологічна допомога, мультидисциплінарний підхід.

Проблема здоровья студентов в последние годы привлекает внимание ученых, врачей и педагогов, что обусловлено высокой их заболеваемостью и широким распространением факторов, влияющих на формирование здоровья студентов. Статья посвящена проблеме оказания медико-психологической помощи студентам - инвалидам, разработке алгоритмизированного мультидисциплинарного подхода сопровождения данного контингента студенческой молодежи. Раскрыты личностные особенности, психоэмоциональное состояние студентов - инвалидов. В исследовании принимали участие 520 студентов, из которых 120 студентов-инвалидов, которые составили основную группу исследования. В статье проведен анализ психического состояния студентов-инвалидов, их личностный и психоэмоциональное состояние.

Ключевые слова: студенты-инвалиды, медико-психологическая помощь, мультидисциплинарный подход.

The problem of the health of students in recent years has attracted the attention of scientists, doctors and teachers, due to their high incidence and prevalence of the factors influencing the formation of students' health. The article is devoted to providing medical and psychological assistance to students - the disabled, the development of a multidisciplinary approach algorithmized support this group of students. Disclosed personal characteristics, psycho-emotional state of students - people with disabilities. The study involved 520 students, of whom 120 students with disabilities, who constituted the study group. The article analyzes the mental state of students with disabilities, their personal and psycho-emotional state.

Keywords: students with disabilities, medical and psychological care, a multidisciplinary approach.

Актуальність дослідження. З соціальних позицій студентство можна розглядати як специфічну групу, яка має свої відмінності в способі життя, свої цінності, установки, еталони поведінки. За результатами дослідження багатьох авторів, для способу життя сучасного студентства характерна висока частота і поширеність факторів ризику хронічних неінфекційних захворювань [1-2]. Крім того, за даними різних дослідників, коло факторів, що негативно впливають на здоров'я учнівської молоді, в даний час розширюється (закриття студентських санаторіїв-профілакторіїв, нерациональний режим, незбалансованість харчування, недостатнє матеріальне забезпечення та відсутність належних умов для ефективних форм фізичного виховання і ін.). В даний час актуальними залишаються питання пошуку і розробки ефективних форм організації лікувально-профілактичної допомоги студентам[3].

Загальні показники захворюваності на розлади психіки та поведінки зросли з 248 в 1999 році до 276,4 в 2006 році на 100 000 населення, показники поширеності з 2271 до 2632,1 відповідно. При цьому практично 60% приросту зумовлено розладами адаптації, які присутні практично завжди серед студентів - інвалідів. Структура порушення адаптації свідчить про те, що на Україну в останні роки відзначається зростання чисельності студентів з інвалідизацією[4-5].

В останні роки в Україну все більшого значення набуває проблема медико-психологічної адаптації осіб з інвалідністю. Особливої уваги заслуговують студенти - інваліди, які надходять до ВНЗ за пільговими умовами. Інваліди в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України та іншими законодавчими актами.

Законодавство України з питань реабілітації інвалідів ґрунтується на Конституції України і складається із Закону «Про реабілітацію інвалідів», законів України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про соціальні послуги», інших нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини у цій сфері, та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Своєчасне виявлення у таких студентів розладів адаптації, психогенного походження, своєчасне проведення психологічної корекції може попередити прогресуючий розвиток цих розладів, аж до набуття рівня захворювання у багатьох студентів-інвалідів.[6].

В системі реабілітаційних заходів психологічна корекція та соціальна реабілітація грає одну з головних ролей. Також потребує розробки система медико-психологічної корекції розладів адаптації в осіб по інвалідності, які навчаються у вищих навчальних закладах на основі вивчення їх структури, динаміки патопсихологічних механізмів формування.

В даний час проблема реабілітації інвалідів у всіх країнах Заходу є однією з ключових в реалізації всіляких державних і приватно фінансуються соціальних програм. Так як відсутня теоретична база, що досліджує і пояснює психологію і її зміни в інваліда з хронічним соматичним захворюванням, на даний момент не розроблені конкретні реабілітаційні програми, спрямовані на вирішення психологічних проблем інваліда. [7-9].

Все вищесказане підкреслює актуальність і доцільність проведення нашого дослідження, присвяченого, вивченню патогенетичних механізмів формування непсихотичних психічних розладів у

інвалідів, впливу ситуації інвалідності на особистість хворого, клініко-типологічних аспектів діагностики порушень психічної сфери на тлі основного соматичного захворювання, критеріїв оцінки психологічної складової реабілітаційного потенціалу інвалідів з хронічними соматичними захворюваннями з урахуванням виявлених супутніх психічних розладів. Для реалізації цього дослідження адекватним представляється підхід, що поєднує в собі методологічні можливості психіатрії, психотерапії, медичної психології, психофізіології та нейрофізіології. Інтеграція методів і інтерпретаційних схем зазначених наук дозволяє реалізувати на практиці гідності міждисциплінарного підходу в створенні та розробці індивідуальної програми реабілітації з урахуванням всіх виявлених порушень, ефективних методів діагностики, психотерапевтичної допомоги інвалідам з різними соматичними захворюваннями, розробити методи психотерапевтичної допомоги інвалідам на всіх етапах реабілітаційного процесу.

Мета дослідження: вивчення індивідуально-психологічних та емоційних особливостей студентів - інвалідів, які можуть бути причиною розвитку у них дезадаптації.

Контингент та методи дослідження. Дослідження проводилося в Центрі Психічного здоров'я студентської молоді КЗОЗ ХМСЛ. Для реалізації цілей і завдань, поставлених в дослідженні, під спостереженням знаходилися 520 студентів від 18 до 24 років. За час дослідження з 2006 по 2011 рік нами було відібрано 120 студентів-інвалідів, групи дослідження і 100 студентів групи порівняння. Також проводилося скринінгове дослідження в 300 студентів - інвалідів та 300 студентів без інвалідності. Розподіл студентів за групами дослідження наданий в рисунку 1.

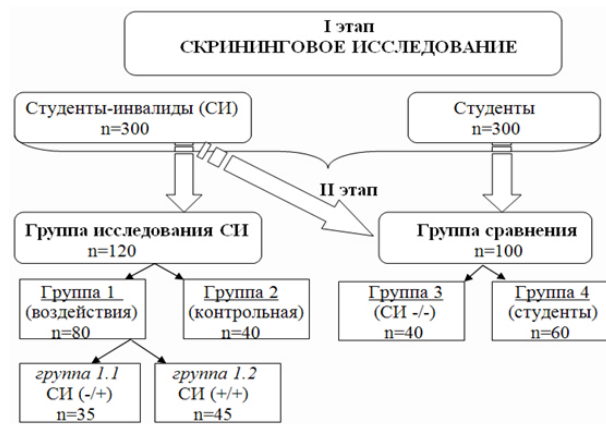

Рис. 1 Розподіл студентів-інвалідів на групи дослідження.

Прим.: СИ(-/+) – студенти-інваліди з відсутністю суб'єктивних ознак порушення адаптації та присутністю об'єктивних.

СИ(+/-) – студенти-інваліди з суб'єктивними і об'єктивними ознаками порушення адаптації.

Отримані результати. З метою об'єктивізації оцінки психологічного статусу, а також визначення особистісної характеристики студентів - інвалідів (СИ) нами було проведено дослідження з використанням широкого спектру експериментально психологічних методик. Всі студенти - інваліди з метою виявлення типів акцентуації характеру були обстежені за методикою К.Леонгарда - Г.Шмішека.

З усіх типів акцентуацій, встановлених у студентів - інвалідів найбільш виражені демонстративність ($17 \pm 4,2$, $16,2 \pm 4,33$, $17,6 \pm 3,8$ і $16 \pm 3,4$ відповідно групам дослідження, контрольної і групі порівняння); гіпертимність ($15 \pm 5,47$, $15,2 \pm 5,3$ і $17,6 \pm 3,9$ відповідно групам дослідження, контрольної і групі порівняння); емоційність ($15 \pm 5,47$, $14,5 \pm 5,91$ і $14,9 \pm 3,4$ відповідно групам дослідження, контрольної і групі порівняння). (таблиця 1)

Таблиця 1

Розподіл типів акцентуації у студентів-інвалідів та студентів (за даними методики Леонгарда - Шмішека) ($s \pm m$)

Шкали	Основна група (СИ з ознаками ДА) n=80	Група порівняння (СИ без ознак ДА) n=40	Група порівняння (студенти) n=60
	($\sigma \pm m$)	($M \pm \sigma$)	($M \pm \sigma$)
Демонстративність	17±4,2	17,6±3,8	16±3,4
Застрагасемість	13±3,9	6,4±2,9	9,8±2,8
Педантичність	11±4,4	8,5±3,9	9,1±3,7
Збудливість	5,4±3,36	6,8±4,5	7,2±3,7
Гіпертимність	16±5,57	17,6±3,9	10,5±3,6
Дистимність	9,38±4,16	10±2,1	8,7±2,2
Тривожність	8,35±5,62	5,8±3,4	6,3±3,7
Екзальтованість	14±5,51	11,6±3,6	11,7±4,1
Емоційність	15±5,47	14,9±3,4	15,1±3,5
Циклотимічність	14±5,27	9,8±3,5	10,2±3,6

Тенденція до виразності акцентуації по типу застрягаємості достовірно більш виражена в групі дослідження студентів - інвалідів ($13 \pm 3,9$) щодо групи порівняння студентів ($9,8 \pm 2,8$, $p \leq 0,01$ відповідно). Шкала педантичності достовірно переважає в групі дослідження студентів - інвалідів ($11 \pm 4,4$, $p \leq 0,05$, у всіх випадках порівняння з групами порівняння, відповідно $8,5 \pm 3,9$ і $9,1 \pm 3,7$).

Характерологічна особливість шкали збудливості достовірно виражена у СІ групи дослідження ($5,4 \pm 3,36$, відповідно, $p \leq 0,05$) з групою порівняння ($6,8 \pm 4,5$ і $7,2 \pm 3,7$ в обох випадках $p \leq 0,01$).

Проведений аналіз всередині групи порівняння студентів виявив, що достовірно більш характерними шкали демонстративності ($16 \pm 3,4$. У всіх випадках $p \leq 0,01$), а також шкала емоційності ($15,1 \pm 3,5$, у всіх випадках $p \leq 0,01$).

Тоді, як в групі порівняння студентів - інвалідів крім виражених шкал демонстративності ($15,7 \pm 3,3$) і емоційності ($14,9 \pm 3,4$), також достовірним є виразність шкали гіпертимності.

Порівняльний аналіз показників шкал акцентуації показав, що у студентів - інвалідів з ознаками порушення адаптації достовірно однаково виражені тенденції до демонстративності, гіпертимності, екзальтованості, емоційності і циклотимічності. Виразність даних шкал є достовірною характерологічною особливістю студентів - інвалідів з ознаками порушення адаптації. При цьому менш характерними є шкали педантичності і тривожності.

Для докладного аналізу групи дослідження нами було проведено поділ студентів - інвалідів по суб'єктивним і об'єктивним ознакам порушення адаптації. Так СІ з об'єктивними ознаками порушення адаптації достовірно характерна вираженість тих же шкал: демонстративність, гіпертимність, екзальтованості, емоційності і циклотимічності. У групі дослідження з суб'єктивними і об'єктивними ознаками порушення адаптації виражені ті ж шкали, але при цьому додається достовірна акцентована застрягаємість.

В якості одного з методів, що дозволяють дати стандартизовану оцінку особистісних особливостей, нами використувався опитувальник Eysenck Personality Inventory (EPI> тест Айзенка), чітка клінічна спрямованість, можливість багатовимірного аналізу, висока економічність методики послужили підставою для її застосування в цій роботі.

За даними, отриманим за допомогою даного тесту, нами досліджувався рівень нейротизму у обстежуваного контингенту студентів - інвалідів, що давало можливість оцінювати ступінь лабільності нервової системи та рівня емоційної стійкості. Проводилось також зіставлення отриманих показників в різних групах студентів - інвалідів та студентів. Рівень нейротизму до 12 балів розцінювався як низький; 13-15 балів - помірно виражений; 16-19 балів - виражений; більше 19 балів - значно виражений.

За отриманими даними серед студентів - інвалідів з відсутністю суб'єктивних і об'єктивних ознак порушення адаптації (НА) значимо переважали особи з низьким рівнем нейротизму ($92,5$, $p \leq 0,01$), таке переважання зберігалось і в групі дослідження СІ підгрупи 1.1, де були присутні тільки об'єктивні ознаки порушення адаптації. (табл.2.)

Таблиця 2

Розподіл рівнів нейротизму у студентів - інвалідів
(За даними методика EPI; тесту Айзенка)(%±m)

Рівень нейротизму	Група 1				Контрольна група 2 n=40		Група 3 (СІ без ознак ДА) n=40	
	Група 1.1 n=35		Група 1.2 n=45					
	абс.к	%±m	абс.к	%±m	абс.к	%±m	абс.к	%±m
Низький	24	68.6±7.8	14	31.1±6.9	15	37.5±7.6	37	92.5±4.2
Середній	8	22.8±7.1	10	22.2±6.2	13	32.5±7.4	3	7.5±4.2
Високий	3	8.5±4.7	15	33.3±7.1	3	7.5±4.2	-	-
Дуже високий	-	-	6	13.4±5.1	9	22.5±6.6	-	-

При цьому серед СІ група дослідження з суб'єктивними і об'єктивними ознаками порушення адаптації значимо частіше, ніж серед інших груп порівняння зустрічалися особи з високим рівнем нейротизму, відповідно $33.3 \pm 7.1\%$ ($p \leq 0,01$).

Розподіл середнього рівня в контрольній групі і групі дослідження СІ з суб'єктивними і об'єктивними ознаками порушення адаптації значимо переважав, відповідно $32.5 \pm 7.4\%$ ($p \leq 0,01$) і $22.2 \pm 6.2\%$ ($p \leq 0,01$), ніж в групі порівняння СІ без ознак порушення адаптації $7.5 \pm 4.2\%$ ($p \leq 0,01$).

При аналізі розподілу показників нейротизму в групі СІ з ознаками порушення адаптації було виявлено, що співвідношення характерне для всієї групи, в цілому зберігалось і у студентів - інвалідів з об'єктивними ознаками порушення адаптації.

Крім аналізу розподілу рівнів нейротизму в досліджуваних групах СІ, нами було проведено розрахунок зіставлення середніх показників нейротизму. Отримані дані лягли в основу обґрунтованої системи психокорекційних заходів, побудованої за мультимодальним принципом.

Висновки. Результати досліджень дозволили виділити патопсихологічні механізми формування реакцій дезадаптації у студентів-інвалідів, зумовлених певною конфігурацією варіантів особистісної акцентуації. Це послужило основою для формування системи психокорекції та психопрофілактики розладів адаптації у студентів-інвалідів. Система впроваджена в роботу первинної медико-санітарної ланки ВНЗ, міської студентської лікарні, Центру Психічного здоров'я студентської молоді.

Список використаної літератури.

1. Гавенко В.Л., Синайко В.М., Соколова И.М. Основные направления работы психологической службы вуза // Тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конфер. "Наука і соціальні проблеми суспільства: медицина, фармація, біотехнологія". - Ч. II.- Харків: Вид. НфаУ, 2003.- С.37. (Здобувачем особисто ініційовано роботу, розроблені основні напрямки роботи медико-психологічної служби на прикладі медичного ВУЗу, підготовлено роботу до друку).
2. Должанская, Н.А. Роль семейного фактора в формировании здорового образа жизни подростков / Н.А. Должанская, Т.С. Бузина, С.А. Андреев и др. // Вопр. наркологии. 2003. - № 4. - С. 51-58.
3. Дюкарева, А.М. Динамика состояния здоровья и проблемы здорового образа жизни студентов / А.М. Дюкарева // Образ жизни и здоровье студентов: материалы Первой Всерос. науч. конф. М., 1995. - С. 80-82.
4. Имнаев, Ш.А. Физическая культура как фактор, влияющий на здоровый образ жизни студентов / Ш.А. Имнаев, Ю.Н. Комаров // Здоровье человека: материалы III Между нар. конгр. валеологов. СПб., 2002. - С. 87-88.
5. Маркова М.В. Система психогієни та психопрофілактики порушення функціонування студентської сім'ї. // – Український вісник психоневрології. Том 18, вип. 3 (64), 2010. С. 133.
6. Марута Н.О. Стан психічного здоров'я населення та психіатричної допомоги в Україні. // Нейро News психоневрология и нейропсихиатрия. №5 (24), 2010, С. 83-90.
7. Михайлов Б.В. Проблема оценки эффективности и качества оказания психотерапевтической помощи. // Український вісник психоневрології. Том 18, вип. 3 (64), 2010. С. 137-138.
8. Scholly, K. Using social norms theory to explain perceptions and sexualhealth behaviors of undergraduate college students: an exploratory study / K. Scholly, A.R. Katz, J. Gascoigne et al. // J. Am Coll Health. 2005. - Vol. 53, N 4. -P. 159-166.
9. Tuncel, A.A. Prevalence of skin diseases among male adolescent and post adolescent boarding school Students in Turkey / A.A. Tuncel, Z. Erbagci // J. Dermatol. 2005. - Vol. 32, N 7. - P. 557-564.